

ROUSSEAU’NUN DİN ANLAYIŞI VE EMİLE ROMANINDAKİ ÇOCUK DİN EĞİTİMİ

Seydi Battal BERTLEK*

ÖZ

Rousseau 18. Yüzyıla damgasını vuran, eserleri ve düşünceleri ile topluma yön veren en önemli filozoflardan birisidir. Bu araştırma Rousseau’nun din anlayışı çerçevesiyle birlikte Emile adlı romanındaki çocuk din eğitimi üzerine yapılmıştır. Rousseau’nun dini görüşleri benimsemesinde aile ve çevresinin, yetişme ortamının etkili olmasından dolayı ilk paragraflarda bu konulardan da bahsedilmiştir. Kalvinist olarak doğmuş olan Rousseau genç bir adam olarak Katolikliğe dönmüş ve daha sonra da doğanın mükemmel düzeni ve uyumunun farkına varmasına bağlı olarak Tanrı’nın varlığının kanıtı olarak görmesinden dolayı “doğal din” taraftarı, vahye dayalı dini reddeden deist görüşleri benimsemiştir. Tanrı’nın varlığını sistem içindeki uyum ve düzende görmüştür.

Rousseau Emile adlı romanında “Saovia’lı Rahip Yardımcısınının Düşünce Ve Kanıtlarını Açıklaması” bölümünde din ile ilgili görüşlerini ve çocuk din eğitimi açıklamıştır. Burada, Rousseau çocuklara 15 yaşına kadar din eğitimi verilmemesi düşüncesini savunmaktadır. Anlamayacak durumdaki çocuklara gerçeği anlatmaktan sakınılması gerektiğini çünkü anlatıldığı takdirde gerçeğin yerine yanlış koymalarına yol açmış olunabileceğini ileri sürmektedir. Rousseau doğada bir düzen olduğundan, varlıkların birbirleri ile ilişkili olduklarından, doğanın düzenini sağlayan bir Varlığın olduğundan ve tüm bunların kendi kendine oluşmadığından bahseder. O’na göre bu dünyanın mutlaka bir yaratıcısı vardır. Dünyanın oluşması için her şeye gücü yeten mutlak bir iradenin zorunlu olduğunu belirtir. Rousseau eserinde din olgusunu anlatırken, doğayı inceleyip, buradan onun yaratıcısını aramaya girişmiştir. Rousseau insanın doğada aklını kullanarak Tanrı’yı bulabileceğini, hissedebileceğini, bunun mümkün olduğunu belirtir. Doğayı tüm gözlere açık bir kitap olarak görür.

Anahtar Kelimeler: Rousseau, Emile, Din Eğitimi, Çocuk Din Eğitimi

* Turgut Özal Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu, sbertlek@hotmail.com

ROUSSEAU’S SENSE OF RELIGION AND RELIGIOUS EDUCATION OF CHILDREN IN EMILE

ABSTRACT

Rousseau who marked 18th century and directed the society with his own works and thoughts is one of the most significant philosophers. This search was carried out on child religious education in the novel named as Emile within the framework of Rousseau’s sense of religion. Because of the fact that family and his environment as well as habitat have an effect on of Rousseau’s adaptation of religious opinions; these subjects were mentioned in the first paragraphs. Born as a Calvinist, Rousseau returned to Catholicism and after discovering the nature’s perfect order and harmony, seeing the existence of God as evidence, he adopted deist views refusing the religion based on revelation in favor of “natural religion”. He noticed the existence of God in the order and harmony of the system.

Rousseau expressed his feelings about religion and child religious education in the section of “Views and Opinions of Saovian Vicar” in the novel named as Emile. Here Rousseau advocated the view that children shouldn’t be taught of religious subjects up to 15. The novel claims that the truth needs to be avoided because, if explained, they may be confused about what is right and wrong. Rousseau mentions that there is an order in the nature, all the living creatures have a relationship with each other, a Creator exists providing that nature’s order and all those things aren’t self-created. According to him, this world has a creator. An absolute wisdom being able to cope with everything is obligatory. While Rousseau was explaining the religion fact in his work, he attempted to search the creator by examining the nature. Rousseau states that the human shall find and feel God by using his own mind and mentions about its possibility. He sees the nature as an open book.

Key Words: Rousseau, Emile, Religious Education, Child Religious Education.

18 yy. dünyada etkileri çok fazla görülen Fransız devrimi ile son bulan bir çağdır. Bu yüzyılda yaşayan filozof ve düşünürler hem Fransa’da hem dünyada “Aydınlanma Çağı” olarak adlandırılan bir dönemin mimarları olmuşlardır. Rousseau da düşünceleri ve eserleri ile bu çağda toplumu etkileyen, yönlendiren ve aydınlatan en önemli düşünürlerden birisi olmuştur. Bu araştırmada; Rousseau’nun dine bakış açısı ve çocuğa din eğitimi verilmesi ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir. Rousseau’nun bu konulardaki görüşlerini benimsemesinde yaşadığı ailevi ve çevresel ortamın etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle hayatından kısaca bahsedilmiştir.

Rousseau 28 Haziran 1712 yılında Cenevre’de doğmuştur. Kalvinist inancına göre vaftiz edilmiştir. Annesi doğumundan birkaç gün sonra ölen Rousseau’yu 10 yaşlarında da

babası terk eder. Rousseau hiç örgün eğitim almamıştır fakat babası ona doğa ve kitap sevgisi aşılamıştır. Dayısı bir müddet birlikte kaldığı Rousseau'yu kuzeni ile birlikte bir din adamına teslim eder. Oradan da öksüzler yurduna yerleştirilen Rousseau 16 yaşında Katolik mezhebine geçer. 1742 yılında evlenir ve beş çocuğunun masraflarını karşılayamadığı için çocuklarını yetimhaneye bırakmak zorunda kalır. 1778 yılında yalnızlık ve yoksulluk içinde ölür.

Kalvinist olarak doğmuş olan Rousseau genç bir adam olarak Katolikliğe dönmüş ve daha sonra da doğanın mükemmel düzeni ve uyumunun farkına varmasına bağlı olarak Tanrı'nın varlığının kanıtı olarak görmesinden dolayı “doğal din” taraftarı vahye dayalı dini reddeden deist görüşleri benimsemiştir. Gençlerin toplum tarafından onlara addedilen yabancılaşma, önyargı ve rekabet duygusundan çok ilk olarak doğal çevrenin karşısına çıkardığı zorlukları ve baskılara karşı direnmelerini sağlayarak onların doğal duygularını ve gelişen erdem özelliklerini korumayı amaç edinmiş bir eğitim gündemini detayları ile birlikte hazırlamıştır (French, 2005).

Rousseau Tanrı'nın varlığını sistem içindeki uyumda, düzende gösterip ve bunu da kanıt olarak sunarak deist düşünürlerin yolunu benimsemiştir. Deizm öncesinde, olayları gelenekselleştirme ve sonrasında da otorite için işlevsel kılma öngörülmekteydi. Bu görüşe göre, otorite ve gelenek akıl yetisine ket vuran en önemli etkenlerdendir. Dolayısıyla, otorite ve gelenekçi zihniyet, yapılan her türlü iş insanların mutluluğunun önünde bir engel olarak görülmekteydi. Deizmle birlikte akıl bağımsız hale gelmiştir. Deist düşüncede Tanrı inkar edilmez ancak; sembolik olarak var olmalıdır ve etkili bir fonksiyonu yoktur.

Rousseau Tanrı'nın dünyanın tamamında ve insanlığın “insanın düşüşü” üzerinde hüküm süren hakimiyetini ilk erdemlilik, toplumsal yozlaşmanın etkin anlatımı ile birleştirerek Hıristiyanlık ve deist görüşlerin izini sürmüştür ve büyüme ve yenilenmenin önemini belirtmiştir. Hıristiyanlığın ilk günah kavramını reddetmiş ve “insanın düşünü (Hz. Adem ve Havva'nın işlediği günah)” insan doğasına değil insanlık tarihine bağlamıştır. Bu yaradılış ve Düşüş temaları ile birlikte Rousseau toplumsal yabancılaşmaya karşı çok sert bir eleştiriye başlamış ve hala insanlığın başlıca erdemliliğini ve potansiyelini yitirmediği konusundaki umudunu dile getirmiştir (French, 2005).

Aydınlanma çağındaki düşünürler o dönemin katı kurallarına ve yaptırımlarına rağmen dinin bazı yönlerini eleştirmeye cüret etmişler ve dogmalara karşı fikir beyan etmişlerdir. Rousseau da Emile adlı eserinde uzun bir biçimde bu konu ile ilgili görüşlerini belirtmiştir. Bu eserinde, “Saovia’lı Rahip Yardımcısının Düşünce Ve Kanılarını Açıklaması” bölümünde üç farklı dini görüş ileri sunar. Bunlar; papazın dini, bireyin dini ve devletin dinidir. O’na göre insanlar Yüce Varlık’a, doğal dine inanmalıdırlar. Yani; akılcılığın ön plana çıktığı, bireylerin yüreğinde hissettiği, onayladığı dindir. Kendisinin, Emile eserindeki “deist” görüşlerinden dolayı parlamento hakkında soruşturma açtırır. Kilise O’na karşı cephe alır ve cezaya çarptırılır. Meydanda toplatılan eserleri yakılır ve Fransa’yı terk etmek zorunda kalır.

Rousseau çocuklara 15 yaşına kadar din eğitimi verilmemesi düşüncesini savunmaktadır. Çünkü O insanın yalnızca anlaması değil, inanması olanaksız gizler vardır, bunları çocuklara öğretmekle, onlara erkenden yalan söylemeyi öğretmek dışında bir şey kazanıldığını düşünmüyorum, demektedir (Emile, 355).

Çocukların ve birçok yetişkinin dinsel inancını bir coğrafya konusuna benzetmektedir. Mekke’de doğanın Müslüman, Roma’da doğanın Hristiyan olduğunu, ikisinin yerlerinin değişmiş varsayıldığında, her biri ötekinin söylediğini doğrulardı. Bir çocuk Tanrı’ya inandığını söylerse, Tanrıya değil, ona Tanrı denen bir şeyin var olduğunu söyleyen Pierre’e ya da Jaques’e inanırdı (Emile, 356). Rousseau bu söyleminde çocukların doğduğu yerin mensup olduğu dine inandıklarını, benimsediklerini ifade etmektedir.

Rousseau “Anlamayacak durumda olanlara gerçeği anlatmaktan sakınlım. Çünkü anlatırsak gerçeğin yerine yanlış koymalarına yol açmış oluruz” (Emile, 357) diyerek Tanrı hakkında yanlış, kötü hakaretvari fikir edinmek yerine hiçbir fikre sahip olmamayı daha iyi görmektedir. Çocukların zihnine biçimsiz, düzensiz ve algılayamayacakları şekilde verilen Tanrı görüntülerinin ileride hayatları boyunca aynı görüntü olarak hatırlanacağından bahsetmektedir. O, çocuğa kendi kendine öğrenemeyeceği bir şeyin öğretilmemesi felsefesinden hareketle, çocuğa dini eğitim verilmesi yerine onun aklını kullanarak bulacağı dine yönelmesini ve bu konuda serbest bırakılmasını salık verir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Rousseau eserinde Savoia’lı rahip yardımcısının düşünce ve kanılarını açıklamasını şu şekilde betimlemiştir: “Doğa güçlerinin birbirleri üzerindeki etki ve tepkilerini gözlemlediğim ölçüde, sonuçlardan sonuçlara gidildiğinde her zaman ilk neden olarak her zaman bir iradeye varılması gerektiğini görüyorum. Çünkü nedenlerin sonsuza dek gittiğini varsayarsam, o zaman hiçbir şey varsaymamış olurum. Kısacası, başka bir hareketle meydana gelmeyen bir hareket ancak kendiliğinden, iradeli bir eylemden doğabilir; cansız cisimler yalnızca hareketle davranırlar ve iradesiz hiçbir gerçek yoktur. İşte benim ilk ilkem. Dolayısıyla, bir iradenin evreni hareket ettirdiğine ve doğayı canlandırdığına inanıyorum. İşte bu ilk dogmam ve ilk inancım (Emile, 380) diyerek şöyle devam etmektedir: “Hareket eden bir madde bana bir iradenin varlığını gösteriyorsa, belli yasalara göre hareket eden madde de bana bir zekanınvarlığını gösterir. Bu benim ikinci inancım. Yalnızca gürleyen göklerde, bizi aydınlatan yıldızda, yalnızca bende değil, otlayan koyunda, uçan kuşta, düşen taşta, rüzgarın alıp götürdüğü yaprakta da görüyorum.” Yani, Rousseau’ya göre bu dünyanın mutlaka bir yaratıcısı vardır. Dünyanın oluşması için her şeye gücü yeten mutlak bir iradenin zorunlu olduğunu belirtir.

Rousseau doğada bir düzen olduğundan, varlıkların birbirleri ile ilişkili olduklarından, doğanın düzenini sağlayan bir Varlığın olduğundan ve tüm bunların kendi kendine oluşmadığından bahseder. Evren kendiliğinden, atomların ve moleküllerin birleşmesi sonucu olmuştur diyenlere karşı şu soruyu sorar. Eğer organize olmuş cisimler rastlantıyla binbir şekilde birleşip değişmez bir hal almışlarsa, önce ağzızsız mideler, başsız ayaklar, kolsuz eller kendilerini koruyamadıkları için sonradan yok olan türlü türlü gelişmemiş organlar oluşmuşsa neden bu şekilsiz örneklerden hiç biri artık gözümüze çarpmıyor? Neden doğa kendisinin de uymadığı yasalar yaratmıştır? Bu sorulardan sonra bu konu ile ilgili olarak şöyle der:“Rastgele seçilmiş matbaa harflerinin Aeneis destanını tümüyle düzenli bir şekilde meydana getirdiğini birileri gelip bana söylese bu yalanı doğrulamak için bir adım bile atmaya tenezzül etmezdim (Emile, 383). Dolayısıyla, dünyanın güç ve bilge bir irade tarafından idare edildiğine inanıyorum.” Kısacası, evreni hareket ettiren ve şeyleri düzenleyen bu Varlık’a Tanrı adını verir. Fakat, Tanrı’nın niteliği üzerinde düşünmeyi gereksiz bulur.

Rousseau’ya göre Tanrı tam iyidir ve her şeyi bilendir. Tanrı evvelsiz ve sonsuzdur. O kötülük yapmaz ve insana verdiği özgürlüğü kötüye kullanarak insanın kötülük yapmasını

istemez, ama kötülük yapmasını da engellemez. O kötülüklerin Tanrı'dan değil insanların yetilerini kötüye kullanmasından kaynaklandığını söyler. “Tinsel kötülük hiç kuşkusuz bizim işimizdir; maddesel kötülüğü ise, bize onu algılanabilir duruma getiren kötülüklerimiz olmasaydı, tanıyamayacaktık şeklinde belirtir” (Emile, 392).

Rousseau din felsefesinde de doğallığı ön plana çıkarmaktadır. Bunu şu şekilde ifade etmektedir:“Tanrı'ya zihnime verdiği aydınlığa ve yüreğime esinlediği duygulara göre kulluk etmekle neden suçlu olayım ki? ... Tanrı'nın şanı için, toplumun iyiliği için ve kendi yararım için doğa yasasının gereklerine neler eklenebileceğini ve benim mezhebimin bir sonucu olmayacak yeni bir mezhepten nasıl bir erdem ortaya çıkartacağınızı bana gösterin” (Emile, 415). Tanrı'nın her şeyi insanların gözleri önüne serdiğini, her şeyi vicdanlarımıza söylediğini, insanların artık bizlere söyleyecek bir şeylerinin bulunmadığından bahseder. Söylediklerini ancak, Tanrı'yı ona insani tutkular yükleyerek aşağılamaktan başka bir şeye yaramadığını belirtmektedir. Hatta, O yüce Varlık'la ilgili temel bilgileri aydınlatma yerine, bazı özel dogmalarla bu bilgileri karmaşık ve anlaşılmaz hale getirmektedirler, düşüncesindedir.

Rousseau ibadet konusunda vahye gerek olmadığını savunmaktadır. İnsanların nasıl ibadet etmeleri gerektiğini bilmeleri için vahye gerek duyulduğunun söylenmesi üzerine de, insanların ortaya koydukları tuhaf ibadet usullerinin çeşitliliğinin vahiylerin fantezisinden ileri geldiğini belirtir. O her ulusun Tanrı'yı kendilerine göre konuştuğunu, yalnızca Tanrı'nın insanların yüreğine söyledikleri dinlenmiş olsaydı, o zaman dünyada bir dinden başka din olmazdı, der (Emile, 415). Aslında, Rousseau doğanın vahyin yerini aldığını bu görevi üstlendiğini anlatmak istemektedir. Doğaya ayrı bir yücelik vermektedir. Doğaya her yerdedir. İnsanların onu göremiyorum, bilmiyorum demesi imkansızdır. Ve doğa, düşünen ve akli olan herkese Tanrı'yı tanıtır ve mesajlarını iletir düşüncesindedir. Doğayı kutsal bir kitaba benzeterek, bu kitabın herkesin anlayabileceği dilde açık olduğunu belirtir.

Ayrıca, din ile dinsel törenin birbirlerine karıştırılmamasını ister. Ona göre:“Tanrı'nın istediği ibadet yüreğin ibadetidir; bu da içtenlikle olduğunda her zaman tek biçimlidir” (Emile, 415). Tanrı'nın rahibin giysisine, söylediği sözcüklerin düzenine, diz çökmelerine karışmasını çok çılgınca bulmaktadır. Rousseau her dinin öğelerini ancak doğal dinde bulunduğunu söyler. Ayrıca, hiçbir şeyin babaların, papazların otoritesine bırakılmaması

gerektiğini, dünyaya gelişimizden başlayarak onların bize öğrettikleri her şeyi vicdanın ve aklın incelemesine sunulmasını gerekli görür.

Rousseau çocuğun dinini seçmede özgür olması gerektiğini belirtir. Birbirini reddeden ve birbirine ters düşen çeşitli dinlerin olduğunu, elbette bir tekinin iyi olduğunu söyler. Ve bu dinleri tanımak için birinin incelenmesinin yetmeyeceği, hepsinin incelenmesi gerektiğini anlatır. Bu konuda şöyle der: Bir din hakkında iyi bir yargıya varmak için onu müritlerinin kitaplarında incelemek yerine, bu insanların içlerinde öğrenmek gerekir; ikisi çok farklıdır. Herkesin gelenekleri, düşünceleri, adetleri, önyargıları vardır ki, bunlar inancın özünü oluşturur ve bu inanç hakkında düşünce yürütmek için bunlara katılmak gerekir (Emile, 427).

Rousseau insanın doğada aklını kullanarak Tanrı'yı bulabileceğini, hissedebileceğini, bunun mümkün olduğunu belirtir. Doğayı tüm gözlere açık bir kitap olarak görür. Bu konuda şöyle yazmıştır:“İşte, bu büyük ve yüce kitaptan öğreniyorum onun tanrısal yaratıcısına ibadet etmeyi, tapmayı. Hiç kimse bu kitabı okumadığı için bağışlanamaz, çünkü bu kitap tüm insanlara tüm zihinlerin anlayabileceği bir dille sesleniyor. Issız bir adada doğmuş olsaydım, daha önce dünyanın bir köşesinde olup bitenleri hiçbir zaman öğrenmemiş olsaydım, aklımı çalıştırıp geliştirerek, Tanrı'nın bana vermiş olduğu dolaysız yetileri iyi kullanarak kendiliğinden O'nu tanımayı, sevmeyi O'nun yapıtlarını sevmeyi, O'nun istediği iyiliği istemeyi ve O'nu hoşnut kılmak için dünyadaki tüm görevlerini yerine getirmeyi öğrenirdim” (Emile, 434).Rousseau oğluna ruhunu sadece bir Tanrı'nın var olmasını her zaman isteyecek durumda bıraktığı takdirde O'nun varlığından hiç kuşku duymayacağını söyler. İnsanların dine karşı görevlerinin kurumlardan bağımsız olması gerektiğini, adaletli bir yüreğin, Tanrı'nın gerçek tapınağı olduğunu belirtir. Her dinde insanların Tanrı'yı her şeyden çok sevmeleri gerekliliğini, insanları da en az kendisi kadar sevmek zorunda olduğunu ve bunların özetle dinin gereği olduğunu yazar. Aynı zamanda, ahlaksal görevleri dışlayan hiçbir dinin olmadığını, içten ibadetin Tanrı'ya karşı ilk görevlerden olduğunu, inanç olmadan hiçbir erdem var olmayacağını söyler.

O tanrı ile insanlar arasında bir aracıyı kabul etmez ve şöyle sorar:“Tanrı'nın bir insanı kutsal iradelerinin aracı yapacak kadar küçülmeye tenezzül ettiğini varsayalım. Tüm insanlığın bu elçinin sesine, O'nun böyle olduğu bildirilmeden boyun eğmesi mantıklı ve doğru mudur?”

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 35 Mart – Nisan 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Rousseau eserinde din olgusunu anlatırken, doğayı inceleyip, buradan onun yaratıcısını aramaya girişmiştir. Doğadaki ağaçları, taşları, denizleri, varlıkları buna aracı olarak kullanmıştır. Bu noktaya gelinceye kadar çocuğun çok fazla yeni şeyle etkilendiğini ve onun yüreğine ve onun yüreğine seslenmek için çok olanağın oluştuğunu belirtir. Ve şöyle söyler: “İşte çocuk yalnızca bu yüzden gerçek çıkarlarını iyi olmakta, insanların bakışlarından uzakta ve yasaların zoru olmaksızın iyilik yapmakta, Tanrı ile arasında adaletli olmakta, yaşamın zararına bile olsa görevini yerine getirmekte, yalnızca herkesin düzen sevgisi için değil – ki buna herkes her zaman öz sevgisini yeğler- varlığının yaratıcısına olan sevgisi için yüreğinde erdemi taşımakta görür” (Emile, 445). Yaratıcıya olan sevgisinin özsaygıyla karışarak vicdan rahatlığıyla yüce Varlık’a tapmayı, bu yaşamı iyi kullandıktan sonra da öteki yaşamda vadedilen sonsuz mutluluğun tadına varılır, der. Şayet, bu düşüncelerin dışına çıkıldığı takdirde insanlar arasında adaletsizlik, ikiyüzlülük ve yalancılığın oluşacağını söyler.

Romanda, Emile “bilmediği bir mutluluk için kalbin hala özgür fakat heyecanlı, rahatsız, hırslı” olduğu aşamadır. Kalbi bu mutluluğun peşindedir. Bu uyarlamaya girerken Emile’nin çağıdır ve aynı zamanda “İnanç Bağlılığı”nı dinleyen Rousseau’nun da çağıdır. Hiçbir şey henüz akıl tarafından oyuna getirilmemiştir. Şayet bu şekilde olursa, o zaman “anlamsız bir mutluluk simgesine” dönüşür. Mutluluğun anlamsız simgesi cinsel birleşmedir. “İnanç Bağlılığının” amacı mutluluğun gerçek simgesini vermektir. Öğretici; dolandırıcılık yaparak çocuk üzerindeki amacından vazgeçmeden önce mevcut bazı üstün kısıtlamaları istemektedir. Çocuk, Tanrının her zaman izlediğini bildiği vakit, o zaman öğretici ona bir arkadaş gibi davranabilir ve nesil gerçeğini belirtmekle kalmaz aynı zamanda onunla baş ettiği tüm yolları da açığa vurur. Burada yer alan yorumlama “İnanç Bağlılığı” ve Emile’nin Sophie ve Rousseau’nun siyasi felsefesi ile olan hikaye arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Kutsal Kitaplar gittiyse, yeni bir İsa, yeni bir Kilise, ve yeni bir Teslis (Baba, Oğul, Kutsal Ruh) gerekli olmaktadır. Kitap V’i yaratan hikaye ve siyasi felsefede Emile yeni İsa, toplum yeni Kilise ve Rousseau Baba, Emile Oğul, Sophia veya akıl Ruh; yeni bir yaratılış olmaktadır (Alberg, 2007).

SONUÇ

Rousseau'ya göre Tanrı vardır, başlangıçsızdır, sonsuzdur, her şeyi bilendir, iyidir ve kötülük yapmaz. Tanrı doğayla kendisini insanlara hissettirmektedir. O'na tapınma için kendisine bir şeylerin öğretilmesine gereksinim duymadığını belirtir ve aracıları kabul etmez. İnsanların akıllarını kullanarak doğa vasıtasıyla Tanrı'ya ulaşabileceğini belirtir.

Çocuklara on beş yaşına kadar dini eğitim verilmesinin uygun olmamasının sebebi olarak çocukların küçük yaşlarda soyut kavramları anlamasının mümkün olamayacağı ve bu şekilde sadece ezbercilik ve yalana alıştırıldığını savunmaktadır. Rousseau genel olarak eğitim konusunda çocuklara en iyi eğitmen olarak doğayı ve en iyi model olarak da nesnelere görmektedir. Çocukların yaşayarak, doğada kendi kendilerine gözlem yaparak büyümelerinin onları taklitlerden uzaklaştıracağı ve korkusuz ve bilinçli yetişmelerine yardımcı olacağını söylemektedir. Onlara her şeyi öğretmek yerine, çocukları yanlış şeyleri öğrenmeye karşı korumayı, yüreklerini kötülüğe karşı korumayı önermektedir. Ruh gibi soyut kavramların anlaşılması için somut kavramların, doğanın öncelikle iyi analiz edilmesi ve anlaşılması gerektiği düşüncesindedir.

Rousseau çocuğa düşünmeyi, aklını kullanmayı ve doğayı anlayabilmeyi öğrettikten sonra dinini seçme konusunda serbest bırakılmasını uygun görmektedir. O, birden fazla din olduğunu ve seçerken birinin değil hepsinin incelenmesi gerekliliğine inanmaktadır.

KAYNAKLAR

Alberg, J. (2007), **A Reinterpretation of Rousseau A Religious System**, Macmillan, New York.

French, W. (2005), **Encyclopedia of Religion and Nature**, London & New York: Continuum, Edited by Bron Taylor.

Rousseau, J.J. (2009). **Emile Ya Da Eğitim Üzerine**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Scott, J. (2009), **Rousseau and l'Infâme Religion, Toleration, and Fanaticism in the Age of Enlightenment**, Edited by OuridaMostefai and John T. Scott, Amsterdam - New York.